

van der eeuwigheid aan bestaat, kan in den tijd niet verschijnen". Er is een eeuwige Christus, een God-mensch, die niet alleen vanaf een bepaald oogenblik in de historie, maar van eeuwigheid met de mensheid is verbonden. En er is een eeuwige mens, een mens die niet alleen op grond van het historische feit der incarnatie, maar door een voor-wereldlijk „Oer-gegeven-zijn" aan de Godheid wezenlijk aandeel had. De mensheid is niet alleen het tijdelijke, maar ook het eeuwige „Corpus Christi mysticum" en dat niet bedoeld in een „allegorischen zin", maar in den „meest reëlen letterlijken zin des woords".

Op grond van dezen, door hem aangenomen, eeuwigen band tusschen God en mensch besluit Berdjajew, dat God zonder den mensch niet bestaan kan, evenmin als de mensch zonder God. Hij brengt dit oordeel op een vreeselijke wijze onder woorden: God zonder den mensch, de onmenselijke God, zou een Satan zijn, en niet de Drieëenige God.⁹⁾

Geen enkele beschouwing van den Russischen wijsgeer over de mensheid en haar historie, over het karakter en de problemen van dezen tijd mag losgemaakt worden van het fundament, waarop zijn gedachtencomplex rust. Ieder oordeel is bij hem een speciale uitdrukking van zijn geloof, iedere term heeft bij hem een eigen betekenis, die dikwijls geheel verschilt van die welke wij er aan toekennen. Uitwendige gelijkenis gaat hier niet samen met gelijkheid van inhoud. Zijn anthropologie en kosmologie vormen één geheel met zijn theologie. Wie dat vergeet, zal hem misschien dikwijls willen volgen, maar moet dan ook ervaren, dat slechts enkele schreden voldoende zijn om het gebied te bereiken, dat geheel door zijn gnostische mystiek wordt beheerscht. Nemen we een voorbeeld. De beschrijving, die Berdjajew geeft van den atheïstischen mensch, „die zijn geloof heeft verloren en nu een onbedwingbare neiging tot afgoderij bezit", is zeer aangrijpend.¹⁰⁾ „De mensch", zegt hij, „is naar zijn wezen godsdienstig en de menselijke ziel kan de leegte, die door het verlies der religie is ontstaan, niet verdragen. Daarom verheft de mensch alle waarden: wetenschap, kunst, moraal en sociale gerechtigheid tot afgoden, die hij met religieuze hartstocht aanbidt". Wie denkt nu niet dat hij Berdjajew kan volgen? Maar een oogenblik later is er reeds reden voor aarzeling, wanneer we hooren zeggen, dat de afgoderij zich bedient van de „religieuze energievormen in de menselijke ziel, die in den loop van het positieve religieuze leven (van de mensheid!) zijn verzameld en bewaard". De diepzinnige en ontroerende beschouwing van den Russischen mysticus over die „atheïstische afgoderij", is inderdaad de uitdrukking van zijn subjectivistische wijsbegeerte. „Het is", zegt hij, „de uitschakeling van de Gods-idee uit het menselijk bewustzijn", die den mensch „heeft overgeleverd aan geheimzinnige on-menselijke energievormen, die hun daemonische macht nu over hem uitbreiden".

Is het niet merkwaardig, dat zoowel Berdjajew als zijn tegenstander Alfred Rosenberg, wiens ras-ideeën hij immers zeer scherp veroordeelt, de mystici uit vroeger eeuwen diep vereeren? Zeker, er is verschil in waardeering. Rosenberg verheft Eckehart tot den zaligen Duitschen meester, Berdjajew noemt de mystiek van Jacob Böhme de machtigste ontwikkeling van den Duitschen geest; beiden voelen zich echter weer geheel bij Silesius thuis. Dat verschil in waardeering — B. heeft wel bezwaren tegen Eckehart — is zeker niet zonder betekenis, maar toch is de gang van die twee figuren naar de bronnen, die door de mystici worden gevoed, een bewijs dat er tenslotte zeer veel is dat hen vereenigt. Spreekt niet Rosenberg, in navolging van Eckehart over het „hemelrijk inwendig in ons" en verstaat ook Berdjajew niet onder den hemel „de allerdiepste laag van ons geestelijk leven" en dus een „diepere laag van het zijn"? Welk een machtigen invloed oefent de gnostische mystiek in deze dagen op de geesten der menschen uit. Prof. Vollenhoven schrijft daarover in „De Standaard" een serie prachtige artikelen, die ons bij de studie van denkers als Berdjajew groote diensten bewijzen. De hooge leer heeft ook eenige malen op het groote gevaar gewezen, dat wij door den onderlingen strijd der gnostici dikwijls verhinderd worden op te merken „hoe dicht zij tenslotte bij elkaar staan".

Wij hebben ons ver moeten verwijderen van het boekje, dat we in het begin noemden. Maar aan een bespreking van Berdjajews aanval op het

9) Berdjajew citeert in dit verband ook Eckehart en (met bijzondere instemming) Silesius:

„Ich weiss dass ohne mich Gott nicht ein Nu kann leben. Werd ich zu nicht, er muss von Not den Geist aufgeben". We denken hier ook aan Rilke († 1926):

„Was wirst du tun Gott, wenn ich sterbe

mit mir verlierst du deinen Sinn".

10) Berdjajew: „Wahrheit und Lüge des Communismus", pg. 56.

nationaal-socialisme, moest wel een uiteenzetting van enkele zijner hoofdgedachten — al is zij uit den aard der zaak zeer beknopt en onvolkomen geweest — voorafgaan. Want — we herhalen het — we in den aanvang zeiden — elke zin in die critiek is een uitdrukking van de wereldbeschouwing van dezen wijsgeer. De aanwezigheid van Dr Balthazar en Berdjajew in hetzelfde geschrift is, om in de taal der mystici te spreken, wel een merkwaardige „coincidentia oppositorum". Berdjajews critiek op het nationaal-socialisme komt geheel voort uit zijn mystiek verlangen naar de hereeniging van God en wereld „in den God-mensch Christus". „Corpus Christi mysticum zijn mensch en wereld in de metaphysische diepte van hun bestaan, Corpus Christi mysticum moeten zij in hun tijd-ruimtelijk bestaan weer worden". Die vereeniging — Berdjajew belijdt hier de Al-eenheidsleer van Solowjew — is slechts mogelijk met de mensheid-als-geheel. „De mensch kan slechts in zijn absolute totaliteit, d.i. in gemeenschap met allen, de Godheid in zich opnemen. De Mensch-God, d.i. de mensch, die God in zich heeft opgenomen, is noodwendig collectief en universeel".¹¹⁾ In en door Christus wendt zich nu het gansche menselijke geslacht, maar ook de gansche wereld en de gansche kosmos weer naar God toe, „zij is met de onelbare menschenmenigte op de wentelende planeten in de zwiigende oneindigheid van de wereldruimte eerst weer thuis in het hart van den eeuwigen God-mensch".¹²⁾

De Calvinist Balthazar wijst de rassenleer af op grond van Gods Woord, de mysticus Berdjajew veroefelt haar omdat zij onverenigbaar is met de Al-eenheidsidee. Een verscheuring der mensheid zal haar immers verder van God afbrengen!

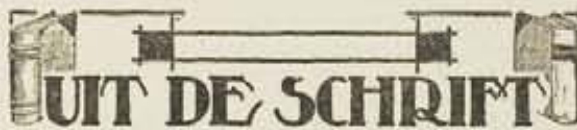
We hopen den volgenden keer die critiek van Berdjajew nader te bespreken.

Tenslotte vermelden wij met een enkel woord de beschouwing van Prof. Em. Rádl (de schrijver van het bekende boek: „Geschichte der biologischen Theorien der Neuzeit"), waarin — ironie der geschiedenis — de Joodsche wijsgeer Spinoza met Nietzsche de voornaamste wegbereiders van de moderne rassenleer worden genoemd. „Hier is de ellende van het Jodendom van deze dagen, dat het zelf geholpen heeft om de wapenen te smeden, waarmede het nu wordt geslagen." En ook de gnosis wordt als een uitdrukking van de „Oostersche mythe" verantwoordelijk gesteld. Berdjajew moet zich wel onbehaaglijk voelen tusschen Dr Balthazar en Prof. Rádl.

A.

B. t. B.

11) Prof. Aalders, idem, pg. 204.
12) Karl Pfleiderer, idem, pg. 301.

UIT DE SCHRIFT

Christus, Heer van den tijd.

En op den eersten dag der week..... Luc. 24:1.
Op den dag des Heeren..... Openb. 1:14.

Christus verschijnt aan Johannes op den „dag des Heeren", d.i.: „op den dag van 's Heeren opstanding, den eersten dag der week, onzen Zondag" (Grijddanus). Op den dag des Heeren leert Hij dus het lied van Christus als den Heer van ons en al het onze ons zingen. Hij laat op zijn eigen dag zijn heerlijkheid ons zien. Een heerlijkheid, „als van den eeniggeborene vanwege den Vader". Ja, ja, — maar ditmaal toch wel meer bepaald een heerlijkheid als van den „eerstgeborene onder vele broederen". Een heerlijkheid, als van den eersteling, die uit de dooden opstond, en die dit hier deed, hier in onze woonplaats, onder ons. Hij laat ons zien de glorie van den paaschvorst Jezus Christus.

Nu, vooreerst: wie is er koning, tenzij dan die regeert over de dingen-van-den-dag? De dingen-van-den-dag, dat zijn de dingen van onszelf, zoolang wij menschen-van-dagen zijn. Dus kan de Christus dan slechts koning over ons zijn, indien Hij Heer werd van den „Alltag", de alledaagsche dingen, en ook de dagen-van-de-dingen. Onze „belijdenis" van Zijn koningschap heeft eigenlijk geen zin, ze wordt ons nimmer duidelijk en concreet, ze is feitelijk geen belijdenis, tenzij wij het aldus zien, en hartelijk gelooven: dat Hij de koning is, niet slechts der dingen-van-den-dag, maar ook der dagen-van-de-dingen. Welaan, — op den dag-des-Heeren wordt de boodschap tot de kerk gebracht, dat Hij de koning is van alle dagen. Zóó volstandig is Hij in deze heerlijkheid bevestigd, en zóó onbetwistbaar daartoe gerechtigd, dat Hij voortaan Zijn eigen tijden heeft: Hij brengt Zijn eigen dag mee: den dag des menschen.¹⁾

1) „Deze naam" (dag des Heeren) „komt in de H. S. alleen hier van den Zondag voor". (Dr S. Grijddanus, Komm. Openb., 1925, 28).

Want op den eersten dag der week, als het begon te lichten, scheurde de God van alle vleesch de wolken, en riep den menschenzoon weer tot het leven, ook naar het lichaam. En dat Hij op den eersten dag het deed, dat is bewijs van Christus' glorie als de menselijke koning van den tijd. Als koning naar menschenmaat.

Want God is een rechtvaardig rechter. Hij maakt een mensch slechts koning naar de menschenmaat, pro mensura humana; Hij geeft Zijn een van koningschap naar Gods onmeetbaarheid en schepsel niet. Maar Hij geeft dan ook dien menschen de menschen maat, de volle maat, naar de orde van elken zeer bepaalden dag. Toen Christus op den Goeden Vrijdag het woord van Psalm 31 op de lippen nam, zeggende: „Vader, in uwe handen bevel ik mijnen geest", toen was dit lied Zijn levenslied, zijn dóórtochtslied.²⁾ Dit blijkt wel uit hetgeen onmiddellijk in dien psalm op deze woorden volgt: „Gij bevrijdt mij, Heere. Gij God der trouw!" Toen Christus dus die eerste woorden sprak als laatste in de dagen-zijnre schande, toen wist Hij, in de bevrijding te komen. De geest toch, dien Hij in de hand van Vader toen beval, was geest van den volkomene-in-gehoorzaamheid, de geest van den volmaakt-rechtvaardige. Dus komt Hij nu ook in bevrijding. God hoort Hem, nu de verlaten aan het kruis doorleden is, een maatloos lijden in de maas der dagen. God hoort den Zoon.

En zie, Hij hoort Hem aanstonds, als Hij na dit woord gesproken te hebben, den geest geeft. Dat oogenblik was feitelijk het moment van aanvang voor de hemelvaart van Jezus Christus, zeg de Schrift. Dit brengt dan ook de vrolijkheid, en het feest-moment erin, als Jezus Christus op elk oogenblik, nadat de helse pijn in dagen-duur doorleden is, ook dat andere woord uit dezen zelfden eenendertigsten psalm voor zich neemt: in uwe hand zijn mijne tijden (vers 16). Mijne „tijden" — d.w.z. de dingen-van-mijn-dagen met de dagen-van-mijn-dingen. Mijn lotgevallen, hier en ginds. Mijn lotgevallen, zus en zoo. In uwe hand zijn al mijn dagen en termijnen, mijn tijden, en de caesuren in mijn tijd.

Dus wordt den Christus heden naar dit woord gedaan. Hem wordt in ruimte en in tijd nu recht gedaan. In ruimte: Hem wordt gegeven alle bevoegdheid in hemel en op aarde: Hij noemt de landen naar Zijn namen. In tijd: Hij wordt de koning van den tijd: Hij noemt de dagen naar Zijn dagen: er komt een „hemera kuriakè": een dag des Heeren, een dag van Christus-Karios. Hem wordt nu recht gedaan door dien God, die Christus' tijden houdt in Zijn eigen soevereine hand, maar die dan ook met eigen hand Hem maakt tot Heer, óók van den tijd.

Want aldus is beloofd van de oudste tijden aan, dat God zou nooden tot de Sabbaths-heerlijkheid, niet slechts zichzelf, maar ook den mensch, die aan het recht voldaan zou hebben in een volle dagen-maat, de maat eens menschen.

Wij zeiden daar, dat het oogenblik van Christus sterven aanvangs-moment was van zijn hemelvaart. Zoo zegt het ons de Schrift, wanneer zij (Openbaring 12) ons verhaalt van het kind der vrouw, die den menschenzoon gebaard heeft naar het vleesch, de kerk dus. Dan zegt de Schrift ook, dat het kind, hoewel geboren onder Satans dreiging, daarna werd weggerukt tot God en tot Zijn troon. Dit nu was hemelvaart, en deze hemelvaart begon alzo op Goeden Vrijdag. De hemelvaart van Christus Jezus geschiedt niet pas op dien bepaalden dag, dien wij bijzonder noemen naar dit feit, doch zij vangt feitelijk aan op Goeden Vrijdag. Dit „wegrukken" immer van „het kind" tot „God en Zijn troon" wijst op een snel, met kracht, wegrukken, om aan de draak te ontrukken. Het ziel allereerst op wat aan het kruis geschied is. Toen onze Heiland uitgeroepen had, het is volbracht, Joh. 19:30, riep Hij daarna met een groote stem: Vader, in uwe handen bevel ik mijnen geest, Luc. 23:46. Toen stond de draak gereed, Zijne ziel te grijpen. Maar God rukte haar als voor zijn oogen weg, en nam haar op in het Paradijs, Luc. 23:43.

Princiëel was dat onzes Heilands rechtvaardiging door God, en vormde zij het begin van Zijne hemelvaart, en plaatsneming op den troon ter rechterhand Gods. En daarom worden die twee zonder overgang met deze wegrukking Zijner ziel bij Zijne kruisiging verbonden: alle dring hangen onlosmakelijk samen, en vormen één geheel. Het is daarom niet juist, wanneer men alleen van 's Heeren hemelvaart gesproken acht, en meent, dat alleen Zijne geboorte, en opvaarten naar den hemel, voorgesteld worden, doch dat geene melding gemaakt zou worden van 's Heeren verlossende werkzaamheden. Allereerst wordt bedoeld op 's Heeren kruislijden, en sterven. Slechts daarbij kan deze sterke uitdrukking van wegrukken gelden. Bij Zijne hemelvaart stieg de Heere omhoog vol majesteit.³⁾

Het is goed, hieraan zijn aandacht wél te geven.

2) Vgl. mijn: „Christus in den Uitgang van Zijn Lijden".
3) Dr S. Grijddanus, „De Openbaring des Heeren aan Johannes", Amsterdam, 1925, blz. 253—254.

Want immer eersten we alleen een komen he doch óók v vankelijk De tweede zijn loon: de keeren van is. En God Hij is Hem aller tijden een mensche zette contin zaamheid z breking.

En daare komt, en zij beantwoordt tus zelfs tot de Heer zijn Gods handel ook. Hij kor dag, den e e

Hieruit v oordeel, dat dag, waarop door het r king geven dat Christu van de Joo dood, maar gon te licht hun arbeid: werken zont de Vader ke de Joden va alleen als v rustdag voot deren van A Zoo is he Paaschdag l En van h de dagen te des Menschu schied: de dag. Zijn he Ik kijk m en God en

KERI

Christus, e

Tusschen inderdaad v lezers van Christelijk ging voor (teur Prof. misschien n scheid voor voor een de in hun orgi Heer en H God, volgen een „niet-de van Maria-J Jezus Cha

De reken het „Paedag is Dr M. C. opgenomen 1935 (28e jr. gave van de daard", Am

De schrij natuurw der mate titel zit hij zóó-veel jar was het óók of achterhos pelijke lege wierpen ova — toen nog schrift met katheder al was van de vleeschworc nu komt d achterhoede verstrooid gina's vulle Het is een v lijkt. Maar hebben. We het toch m neer langs weg ons h tot Wien T een niet- van deze g